

УДК 234.24:262.13

*Людмила Квік***АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕЛІГІЙНОЇ ВІРИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПАПИ БЕНЕДИКТА XVI**

Стаття присвячена актуальним проблемам віри в сучасному суспільстві. Розглянуто та проаналізовано вчення папи Бенедикта XVI щодо проблем віри та окреслено місце і роль віри в житті сучасної людини.

Ключові слова: папа Бенедикт XVI, віра, раціональна віра, істина, Бог.

*Lyudmula Kvik***ACTUAL PROBLEMS OF RELIGIOUS FAITH
IN THE INTERPRETATION OF THE POPE BENEDICT XVI**

The article is devoted to actual problems of faith in modern society and his role in decision the essential challenges which arose the human of the XXI century. The author researches the problem of the rationality of faith, the way of balance relationship between faith and mind in the cognition of the truth, and considers the role and the place of faith in the life of modern human. The Pope Benedict XVI (cardinal Jozef Ratzinger) tried to solve this problem in his doctrine trying to prove invariability of eternal Christ's values which will help us to survive in the XXI century, in such global time of changes.

The author was managed to achieve the purpose, namely, to analyzed the doctrine of Pope Benedict XVI of the actual problem of the faith and was researched the place of faith in the life of modern human. And also to execute the subject, that is to distinguish actual problems of faith, illuminate the place of faith in modern society, as we found out ways to rationalize faith and was researched the relationship between faith and reason in the doctrine of Pope Benedict XVI. The conclusions, the results of scientific novelty were received by the author independently.

The study of theological doctrine of Pope Benedict XVI on topical issues of faith the author was used the scientific works by Ukrainian and foreign philosophers and theologians.

The author was managed to research that Pope Benedict XVI always has sought to proclaim and defend the doctrine of faith and morals in the Catholic world and called for its all clergy and laity. In his doctrine the Pope Benedict XVI always tries to help people to understand the new faith as an opportunity to achieve true humanity and values which will help us to survive in the XXI century, in such global time of changes. The Pope says that Christian faith in today's world, needs for people as the light which will distinguish good from evil.

Key words: Pope Benedict XVI, faith, rational faith, truth, God.

*Людмила Квик***АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РЕЛИГИОЗНОЙ ВЕРЫ
В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПАПЫ БЕНЕДИКТА XVI**

Статья посвящена актуальным проблемам веры в современном обществе. Рассмотрены и проанализированы учения папы Бенедикта XVI по проблемам веры и обозначены место и роль веры в жизни современного человека.

Ключевые слова: папа Бенедикт XVI, вера, рациональная вера, истина, Бог.

Постановка проблеми. Співвідношення віри і розуму є однією з найбільш значущих проблем, яка завжди була присутня в світовій релігійно-філософській думці. Ця проблема була безпосередньо пов'язана із співвідношенням теології та філософії.

Першою найбільш відомою концепцією про гармонію віри і розуму є вчення св. Томи Аквінського, яке викладене у «Summa Theologia». Він намагався розгорнути філософську систему, в якій можна було б поєднати філософію Арістотеля і офіційне вчення Католицької Церкви. І хоча своїм трактатом «Summa Theologia», який став першою системною узагальнюючою працею про взаємодію теології і філософії, віри і розуму, Тома Аквінський і зміг довести важливість раціональності віри та гармонію віри і розуму, все ж ця проблема залишається актуальною і в наш час.

Сучасна Католицька Церква прагне до поглиблення раціональності віри, до співвідношення віри і розуму на шляху пізнання істини якою є Бог. Така концепція пізнання простежується у працях останніх трьох пап, до яких належать енцикліка про віру і розум «Fides et Ratio» святого Іван Павло II [4] та спільна енцикліка про віру «Lumen Fidei» папи Бенедикта XVI та папи Франциска [8].

Найбільше уваги актуальним проблемам віри приділяв папа Бенедикт XVI який, із 1981 року і до обрання його Папою Римським, очолював Конгрегацію з питань віри і левову частку своїх праць та офіційних документів Католицької Церкви присвятив дослідженню питання віри.

Метою нашого дослідження є проаналізувати вчення папи Бенедикта XVI щодо питань актуальних проблем віри та дослідити яке місце віри у житті сучасної людини. Виходячи з мети дослідження ставимо перед собою такі **завдання**:

- виокремити актуальні проблеми віри;
- висвітлити місце віри у житті сучасного суспільства загалом та людини зокрема;
- з'ясувати шляхи раціоналізації віри;
- дослідити зв'язок віри та розуму в ученні папи Бенедикта XVI;

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження актуальних проблем віри та місця віри в ученні папи Бенедикта XVI здійснювалося як українськими так і закордонними теологами, богословами та філософами. Зокрема, дослідженням богословської спадщини папи Бенедикта XVI щодо питань віри займалися С. Мудрий [9], Т. Борозенець [1], А. Крисов [7], О. Чорненко, Д. Марціновська [5] та інші.

Виклад основного матеріалу. Про актуальність нашого дослідження говорять власне слова папи Бенедикта XVI про те, що сьогодні богослов'я та питання віри, опинилося в скрутному становищі тяжкої реальності, якоїсь гнітючої неможливості зламати звичні шаблони мислення і висловлювання та привернути увагу до того, що справи богослов'я є важливими для людського життя, бо воно має на меті допомогти людині пізнати істинного Бога [6, с. 34; див. 5, с. 2]. Папа завжди прагнув проголошувати та захищати доктрину віри й моралі в католицькому світі і до цього ж закликав усе духовенство та мирян. В одній із своїх ґрунтовних праць про віру Бенедикт XVI ставить питання про те, чи вимоги віри, які вважають надто обтяжливими, не стали тлумачити щораз вільніше? «Адже питання про те, що саме є змістом і сенсом християнської віри, сьогодні, як ніколи раніше, вкрите туманом непевності» [6, с. 27].

Сьогодні дуже гостро постає проблема віри, бо прірву між «видимим» і «невидимим» значно більше поглиблює прірва між «минулим» і «сучасним». Бенедикт XVI говорить про те, що основна парадоксальність, притаманна самій вірі, стає ще глибшою тому, що віра сприймається як щось минуле, минула форма життя та існування. І всі спроби її осучаснити, на жаль, нічого не змінюють, а навпаки, такі зусилля посилюють підозру, наче те, що гарячково намагаються видати сучасним насправді є старожитнім [6, с. 46]. Віра видається етикеткою «традиції», і на фоні прагнення сучасного суспільства до глобального прогресу є застарілою. Проте папа наголошує, що саме вона прокладає міст між «вічним» і «тимчасовим», між «видимим» і «невидимим», і дає людині можливість зустріти Бога як людину, як одного з нас, а також приводить вічне у наш світ. Вона дозволяє людині побачити Бога, а сучасній людині побачити сучасного Бога, адже «Ісус Христос учора й сьогодні – той самий навіки» (Євр. 13, 8).

Папа намагається допомогти людині по-новому збагнути віру як уможливлення справжньої людяності в теперішньому, такому складному, світі [6, с. 28]. Понтифік говорить, що вірити – це з довірою стояти на певному ґрунті віровчення не тому, що людина його створила і дослідила, але навпаки, тому, що вона не є його творцем і не може його дослідити. Така віра не є сліпим відданням себе ірраціоналізму, а навпаки це наближення до «логосу», до «розуму», до самої істини. І таким чином, той ґрунт, на який людина стає з вірою, має бути самою істиною, що відкривається [6, с. 65]. Цю свою думку папа підтверджує словами зі Святого Письма: «А як не вірите, не встоїтеся» (Іс. 7, 9). Віра в Бога проявляється в тому, що людина може втримати себе біля Нього і завдяки цьому має тверду опору в своєму житті.

Християнське буття виражається словом «вірую», і вірою християнин визначає своє ставлення до дійсності. Для нього невидиме стає більш реальним, ніж видиме. Віра є визнанням пріоритету невидимого як реального, що дає людині основу і силу спокійно ставитися до видимого, з усією відповідальністю перед невидимим як справжньою основою всіх речей. Софрон Мудрий говорить, що віра – це річ необхідна, бо так як без довіри до інших, людина не може повноцінно жити в соціумі в силу того, що не кожен може сам в усьому особисто переконатися, так і в справах духовних віра є необхідною. Це впливає з того, що є правда, яку людина власним розумом не може осягнути, тому мусить вірити Богові, що все те, що Бог про себе об'явив людям є незаперечною правдою [9, с. 15].

Суть християнства полягає в тому, що християнство це «віра», бо папа наголошує на тому, що не кожна релігія є «вірою». Так, наприклад, Старий Завіт окреслював себе як цілісність поняттям «закону» і аж ніяк не поняттям «віри» [6, с. 41]. Часто поняття «релігія» виражає всього лише певні ритуальні форми та культу. Проте папа закликає до віри раціональної, бо вона не виражається в механічному виконуванні культу, і повинна бути усвідомленим актом волі. Вона також є і моральним регулятором віруючого.

На питання «що ж таке віра?» понтифік відповідає так: «це позиція людини стосовно всієї дійсності, яку неможливо редукувати до знання та з ним порівнювати, без якої людина є перекотиполем,

яка передусе розрахункам та діям людини і без якої вона, врешті-решт, не змогла б ані робити розрахунки, ані діяти, тому що здатна це чинити, лише бачачи у цьому сенс» [6, с. 62]. І саме цей сенс є тим хлібом, що живить людину в глибині її екзистенції.

Папа наголошує на тому, що віру не можна звести до простого знання, адже воно технічне і за своєю суттю є позитивістичним і обмежується лише тим, що людині дано і що вона може змінити. Наслідком цього є те, що знання вже не має на меті шукати істину, бо надає перевагу «правильності» системи, гіпотези якої перевіряються шляхом експерименту. Тобто для технічного знання нецікаві речі самі в собі та їхня суть, а лише їхня функціональна придатність для людства. Таким чином, ґрунтовної зміни зазнала сама категорія істини. Істину буття самого в собі заступила користь речей для людини, підтверджена правильністю результатів. А як уже говорилося вище, істина є ґрунтом, на якому може стояти людина. І саме акт християнської віри має переконання, що ґрунт на якому стоїть людина, те, що надає сенс, є істиною. «Якби сенс не був істиною, він був би безглуздом» [6, с. 66]. Інакше кажучи, віра не є знанням у сенсі технічного знання і ніколи ним не стане, адже знання не показує шляху до самої істини. Людський шлях до істини буття приходить не через знання, а через розуміння: розуміння сенсу, якому людина довірилася. Розуміння може відкритися лише за умови стояння на основі, а не поза нею, оскільки одне є неможливим без іншого, бо розуміння означає, що сенс який був прийнятий за основу, осягнений розумом [6, с. 66].

Виходячи з цього, папа підкреслює, що розуміння не лише не має жодних суперечностей із вірою, але є найбільше їй притаманним, бо лише з віри зростає розуміння. «Віра й розуміння є так само нероздільними, як віра й стояння на ґрунті, лише тому, що стояння на ґрунті й розуміння є нероздільними» [6, с. 67]. Віра не противиться людському розуму, радше навпаки, з допомогою розуму людина може засвоїти конечні для життя правди. Оскільки віра має бути розумна, «то значить, ми повинні мати достатні спонуки, чи рації, щоб могли Богові вірити» [9, с. 19].

Як приклад раціональної віри на шляху пізнання Бога Бенедикта XVI наводить життя святого Августина, де можна побачити приклад такої дороги, на якій пошуки розуму, з його прагненням правди і зрозумілості, були включені в горизонт віри, набувши завдяки їй, нового розуміння [8, п. 33].

Розмірковуючи про світло віри, понтифік прагне показати, що з огляду на зв'язок віри з правдою любові, віра не є несумісною із матеріальним світом, оскільки світло віри є завжди світлом воплощеним, що походить із світлого життя Ісуса. «Воно робить ясною також і матерію, довіряє її порядку, знає, що у ній відкривається щораз ширший розвиток гармонії і розуміння. Тоді світогляд науки користує з віри, котра спонукає вченого залишатися відкритим дійсності у всьому її невичерпному багатстві». Раціональність віри проявляється в тому, що віра пробуджує критичний підхід, який не дає певному дослідженню задовільнитися своїми формулами і допомагає йому зрозуміти, що природа є завжди більшою. «Віра розширює поле зору розуму, щоб краще освітити світ, що відкривається дослідженням науки» [8, п. 34].

Розмірковуючи про віру папа Бенедикт XVI задається питанням, що означає, коли сучасна людина говорить «вірю в Бога»? Той, хто говорить, що вірить у Бога приймає рішення на користь певних цінностей і пріоритетів у світі, робить вибір на користь істини. Нині християнське визнання «вірую в Бога» завжди є процесом відкинення, прийняття, очищення та перетворення – і лише завдяки цьому християнське визнання єдиного Бога може втриматися в плінні часу [6, с. 133]. Також, християнська віра в Бога насамперед означає вибір на користь першості Логосу щодо матерії. Тобто віра це визнання того, що думка і сенс є не лише випадковим вторинним продуктом буття, але що все буття у своїй найглибшій структурі є думкою. Саме тому віра є вибором на користь істини, оскільки для віри буття і є істиною. Такий вибір на користь розумної структури буття, що походить із сенсу та розуміння, також передбачає і віру в сотворення. Оскільки віра є переконанням, що об'єктивний дух, який людина бачить в усіх речах є вираженням духу суб'єктивного, і що розумна структура, яка властива буттю і над якою людина може роздумувати, є вираженням саме творчого задуму, і завдяки якому вона існує [6, с. 134].

Основним джерелом християнської віри завжди є Святе Письмо, Слово Боже дане людині шляхом Об'явлення. «Слово Господнє повік перебуває. Оце ж воно і є, оте слово, що було вам благовістоване» (1 Пт. 1, 25). Посилаючись на Перший і Другий Ватиканські Собори, папа так окреслює роль Об'явлення: «Богові, що дарує нам Об'явлення, треба віддати «послух віри» (Рим. 16, 26; пор. 2 Кор. 10, 5-6). Цим людина добровільно повіряє себе уся Богові, віддаючи «Богові, який об'являє Себе, повне підпорядкування розуму і волі» [7] й охоче приймаючи дане Ним Об'явлення» [3, с. 215]. Тобто, Бенедикт XVI говорить, що властивою відповіддю, яку людина дає промовляючому Богові, є віра. Відтак, щоб прийняти Об'явлення, людина повинна відкрити розум і серце діянням Святого Духа, завдяки Якому вона здатна розуміти Слово Боже в Святому Письмі [2, с. 47].

У вивченні Святого Письма, як джерела віри, людина повинна покладатися як на віру так і на розум. Папа наголошує на тому, що від герменевтичного підходу до тлумачення Святого Письма залежить правильне співвідношення між вірою і розумом. Об'єднання двох рівнів праці щодо тлумачення Святого Письма в кінцевому результаті передбачає гармонійне співвідношення між вірою і розумом. З одного боку, необхідна віра, яка зберігає відповідні відносини з правильним розумом, і яка ніколи не перетвориться на фідеїзм, який може призвести до ортодоксального тлумачення Святого Письма. З іншого ж боку, необхідним є розум, який, під час дослідження наявних у Біблії історичних елементів, буде відкритим та не відкине аргіогіе все, що опинилося поза ним. Таким чином, віра в Об'явлення має бути розумною перед людиною, яка широко шукає істину й остаточний сенс свого життя [2, с. 64].

На підтвердження сказаного вище у спільній енцикліці папи Бенедикта XVI та папи Франциска «**Lumen Fidei**» – «**Світло віри**» наголошується на тому, що вирішальним фактором у євангелізації всіх народів став початок спілкування Євангелії з філософією стародавнього світу, він також посприяв і плідній взаємодії між вірою і розумом, яка триває впродовж століть аж донині. Для підтвердження своїх слів Бенедикт XVI опирається на енцикліку святого Івана Павла II «Fides et Ratio» – «Віра і розум» говорячи, що Іван Павло II продемонстрував, як віра і розум взаємно підсилюють одне одного: «Тут ще раз підтверджена одвічна гармонія між пізнанням філософським і пізнанням віри: віра наказує, щоб її предмет був пізнаний за допомогою розуму; розум, сягаючи вершини своїх шукань, визнає, яким необхідним є те, що об'являє йому віра» [4, с. 63]. Підтвердженням цього висновку є наступні слова папи з його енцикліки: «Віра і розум – ніби два крила, на яких людський дух підноситься до споглядання істини» [4, с. 5].

Бенедикт XVI говорить, що християнську віру можна назвати філософією свободи. І згідно з нею, дійсність загалом пояснюється не всеохопною свідомістю чи однією-єдиною матеріальністю, а навпаки: на вершині стоїть свобода, що мислить і мислячи творить свободи, дозволяючи таким чином свободі ставати структурною формою всього буття [6, с. 139; див. 5, с. 9].

Висновки. Віра, як засвідчив папа Бенедикт XVI, не є чимось само собою зрозумілим, – це дар Божий, який слід жити і зміцнювати. Папа стверджує, що хто вірить – бачить, тому що світло віри виходить від Бога і здатне висвітлити все існування людини: воно виходить із минулого, з пам'яті про життя Ісуса, але і приходить із майбутнього, тому що відкриває широкі горизонти [8, п. 4]. Він наголошує на тому, що віра повинна бути раціоналістичною. Характерною рисою правдивої віри не є сліпий ірраціоналізм, але навпаки, свідоме і раціональне прийняття істини. Сучасна людина повинна активно користуватися своїм розумом у питаннях віри та пізнання Бога. Віра і розум взаємопов'язані, бо віра підштовхує розум шукати і досліджувати істину, а розум проливає світло рації. Саме такий раціоналістичний підхід дає змогу сучасній віруючій людині орієнтуватися у таких складних викликах сьогодення. Папа зазначає, що поставлена під питання в сучасному світі віра, потрібна людині як світло, що дозволяє відрізнити добро від зла.

Література:

1. Борозенець Т. А. Віра та розум в контексті нової парадигми раціональності / Борозенець Т. А. // Вісник: збірник наукових статей Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К. : Нпу, 2002. – 328 с.
2. Венедикт XVI. Післясинодальне апостольське повчання Verbum Domini – Слово Господне. / Венедикт XVI. – Львів : Свічадо, 2011 – 175 с.
3. Документи Другого Ватиканського Собору (1962–1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі; пер. з лат. / Український католицький університет. – Львів : Свічадо, 2014. – 608 с.
4. Іван Павло II. Енцикліка «Fides et Ratio» святішого отця Івана Павла II до єпископів Католицької Церкви про співвідношення віри й розуму. / Іван Павло II. – Київ-Львів : Кайрос, Свічадо, 2000. – 149 с.
5. Марціновська Д. С. Феномен релігійної віри в католицизмі: проблемні дискурси ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. на здобуття канд. філос. наук: спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Д. С. Марціновська. – Київ, 2013. – 20 с.
6. Рацінгер Й. Вступ до християнства: Лекції про Апостольський символ віри з новим вступним есеєм / Йосиф Рацінгер; пер. з нім. О. Конкевича. – Львів : Місіонер, 2008. – 332 с.
7. Крисов А. Г. Dei Filius. [Електронний ресурс] / А. Г. Крисов. – Режим доступу : <http://www.pravenc.ru/text/171599.html>
8. Світло віри (Lumen Fidei) енцикліка папи Франциска. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://catholicnews.org.ua/svitlo-viri-lumen-fidei-enciklica-papi-franciska>
9. Символ віри. Радіопровіді з Ватикану / 2-е вид. – Львів : Місіонер, 2008. – 232 с.

Рецензент: – завідувач кафедри релігієзнавства, теології і культурології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника» д-р філос. наук, д-р богослов'я (теології), професор **Кияк Святослав Романович**